

Henning Jørgensen:

OM UDGANGSPUNKTER I FAGFORENINGSANALYSEN - FORSØG PÅ ANMELDELSE AF
ILJA WECHSELMANN'S BOG: KLASSEKAMP - KONTROL

"Trade unions are always in the news but this does not help them to be understood". Således indleder W.E.J. McCarthy¹⁾ et samleværk om fagforeninger, og lige så evident denne fastslåen er, lige så vigtigt må det være, at forskningsinteressen i langt højere grad end hidtil vender sig mod afhjælpning af dette "forståelsesproblem". Ikke mindst i betragtning af fagforeningernes centrale økonomisk-politiske og også mediemæssige placering må forsømmelsen af fagforeninger som forskningsobjekter forekomme meget uforståelig. Den bestående arbejdsløshedsmasse, krisetendenserne og indkomstopolitisk styringsforsøg aktualiserer imidlertid afgørende nødvendigheden af at afklare problemerne omkring fagforeningernes eksistensgrundlag, funktioner, ageren osv. Bidrag til en igangsættelse af en forskningsintensivering omkring fagforeninger og arbejdsmarkedsforhold i det hele taget må derfor hilses velkommen. Inden for det sidste års tid er der da også udsendt bøger og fremlagt artikler, der placerer sig herindenfor: lige fra f.eks. Stig Kuhlmanns nærmest teorifjendtlige materialesamling om "Danske Arbejdsmarkedsforhold"²⁾ til kapitalsystematiske arbejder fra Redaktionskollektiv Gewerkschaften.³⁾ - Blandt publikationerne finder man også Ilja Wechselmanns bog "Klassekamp - kontrol" fra RUC's forlag.⁴⁾ Bogen indeholder en undersøgelse af det danske LO med speciel vægt lagt på interne forhold ud fra diskussion af bureaukratiserings- og oligarkiproblemer suppleret med overvejelser om "den socialdemokratiske fagforening" og dennes ageren. Arbejdets opbygning kan måske på forhånd synes noget "omvendt", men vigtigheden i at analysere LO's interne såvel

1) W.E.J. McCarthy: "Introduction" til McCarthy (ed.): Trade Unions, Penguin Books, 1972.

2) Stig Kuhlmann: Danske arbejdsmarkedsforhold, Arbejdsministeriet, København, 1974.

3) Redaktionskollektiv Gewerkschaften: "Betingelser for socialistisk fagforeningsarbejde, Kurasje nr. 11 (pp. 25-39) og nr. 12 (pp. 171-203), København, 1975. (Opriindelig trykt i tidsskriftet Probleme des Klassenkampfes, nr. 13, pp. 51-98, Berlin, 1974).

4) Ilja Wechselmann: Klassekamp - kontrol, RUC Boghandel & Forlag, Roskilde, 1975.

Henning Jørgensen:

OM UDGANGSPUNKTER I FAGFORENINGSANALYSEN - FORSØG PÅ ANMELDELSE AF
ILJA WECHSELMANN'S BOG: KLASSEKAMP - KONTROL

"Trade unions are always in the news but this does not help them to be understood". Således indleder W.E.J. McCarthy¹⁾ et samleværk om fagforeninger, og lige så evident denne fastslåen er, lige så vigtigt må det være, at forskningsinteressen i langt højere grad end hidtil vender sig mod afhjælpning af dette "forståelsesproblem". Ikke mindst i betragtning af fagforeningernes centrale økonomisk-politiske og også mediemæssige placering må forsømmelsen af fagforeninger som forskningsobjekter forekomme meget uforståelig. Den bestående arbejdsløshedsmasse, krisetendenserne og indkomstopolitisk styringsforsøg aktualiserer imidlertid afgørende nødvendigheden af at afklare problemerne omkring fagforeningernes eksistensgrundlag, funktioner, ageren osv. Bidrag til en igangsættelse af en forskningsintensivering omkring fagforeninger og arbejdsmarkedsforhold i det hele taget må derfor hilses velkommen. Inden for det sidste års tid er der da også udsendt bøger og fremlagt artikler, der placerer sig herindenfor: lige fra f.eks. Stig Kuhlmanns nærmest teorifjendtlige materialesamling om "Danske Arbejdsmarkedsforhold"²⁾ til kapitalsystematiske arbejder fra Redaktionskollektiv Gewerkschaften.³⁾ - Blandt publikationerne finder man også Ilja Wechselmanns bog "Klassekamp - kontrol" fra RUC's forlag.⁴⁾ Bogen indeholder en undersøgelse af det danske LO med speciel vægt lagt på interne forhold ud fra diskussion af bureaukratiserings- og oligarkiproblemer suppleret med overvejelser om "den socialdemokratiske fagforening" og dennes ageren. Arbejdets opbygning kan måske på forhånd synes noget "omvendt", men vigtigheden i at analysere LO's interne såvel

1) W.E.J. McCarthy: "Introduction" til McCarthy (ed.): Trade Unions, Penguin Books, 1972.

2) Stig Kuhlmann: Danske arbejdsmarkedsforhold, Arbejdsministeriet, København, 1974.

3) Redaktionskollektiv Gewerkschaften: "Betingelser for socialistisk fagforeningsarbejde, Kurasje nr. 11 (pp. 25-39) og nr. 12 (pp. 171-203), København, 1975. (Opriindelig trykt i tidsskriftet Probleme des Klassenkampfes, nr. 13, pp. 51-98, Berlin, 1974).

4) Ilja Wechselmann: Klassekamp - kontrol, RUC Boghandel & Forlag, Roskilde, 1975.

som eksterne relationer kan kun bifaldes; hvad der nærmere må ses på, er den tilgangsform, som man konfronteres med, og hvad denne konklusionsmæssigt leder i retning af. Her er en komparation med andre tilgangsformer relevant, og ad denne vej kan man måske også håbe på at kunne give begrundelse for eller afvise etiketten: "Et forsinket lyn", som er blevet påhæftet Wechselmanns (W's) bog.¹⁾

I

Der hersker vist udbredt enighed om, at fagforeningerne i de vestlige, kapitalistiske lande har været udsat for funktionsforandringer inden for de senere årtier, og denne funktionsforandring karakteriseres oftest som en funktionsudvidelse, idet fagforeningerne med ændringer i det samlede samfundssystem (statsinterventionisme etc.) ved siden af - og for flere teoretikere: i stedet for - deres kamp- og beskyttelsesopgaver for arbejderne har fået tildelt "offentlige" funktioner. Hvad der skiller forskerne er primært bedømmelsen af denne funktionsforandrings årsager og konsekvenser.²⁾ Korporativismeideer og integrationstester har her tilkæmpet sig en betydelig position.³⁾ Mange har haft hast med at erklære ikke blot fagforeningerne, men hele arbejderklassen for integreret i det samfundssystem, den selv er basis for og mod hvilket, arbejderne i fagforeninger søgte en kollektiv modstand. Integrations-teoretikerne støttede sig generelt til: 1) den økonomiske udvikling efter 1945 (økonomisk prosperitet i forbindelse med en ret friktionsfri social udvikling), 2) den teknologiske udvikling (stadige innovationer, stigende kvalifikationsstruktur etc.), og 3) den politiske udvikling (vestlige demokratiers stabilisering, staten som åbenbar clearingscentral for de sociale grupperingers interessesammenstød og påfølgende konfliktreguleringer). Subjektive indstillings- og orienteringsmønstre (konsumrettethed, mobilitetsønsker osv.) understøttede kun teserne. - Såkaldte "kritiske" samfundsforskere synes ikke at have haft noget omfattende arsenal af argumenter mod de empirisk konstaterbare samfundsforandringer i form af øget social mobilitet,

1) Se "Leder" i Kurasje nr. 11, København 1975, p. 10.

2) Jvf. f.eks. Evelies Mayers analyse: *Theorien zum Funktionswandel der Gewerkschaften*, Johann W. Goethe-Universität, Frankfurt a.M., 1970.

3) Se bl.a. Mark van de Vall: *Labor Organizations*, Cambridge, 1970.

stigende uddannelsesniveau, nivellering af sociale positioner etc., og hvor "blodfattig" imødegåelsen af integrationstesterne ofte har været, viser den stadige rekurrens til Popitz m.fl.'s undersøgelse over lønarbejdernes bevidsthed,¹⁾ hvor det "dikotome samfundsbillede" empirisk registreredes.²⁾ Denne rent deskriptive kategori anvendes af mange som næsten eneste forsvarsvåben i striden om tilstedeværelsen af systemtranscenderende bevidsthedselementer og adfærdspotentialer blandt "de underprivilegerede" samfundsgrupper.

I forlængelse af integrationsdiskussionen genoptoges en problematisering af det repræsentationsteorem (dvs. antagelse om interesseidentitet mellem fagforening og fagforeningsmedlemmer), som fagforeningsinstitutionen bygger på. Fagforeningerne anklagedes for organisatorisk selvstændiggørelse fra fagforeningsbasis, hvilket kædet sammen med demokratiproblematikken noget uberettiget (jvf. afsnit II, note 20) fik til resultat, at Robert Michels' oligarkilov³⁾ fik en fornyet aktualitet. "Fagforsteningen" blev et indbegreb for opfattelserne af oligarkitilstande, benhård bureaukratisme og fornægtelse af arbejderklassens "objektive interesser" i fagbevægelsens ikke-systemtranscenderende aktioner. Problemet blev da videre at kæde udviklingen (eller manglen på samme) i klassekampen og arbejderbevidstheden sammen med den fagforeningsmæssige selvstændiggørelse fra medlemsskaren.⁴⁾ Det var typisk, at spørgsmålet om, hvor basisnær fagforeningerne var, fik en besvarelse ud fra en ret subjektiverende position. En konkret materiel-substantiel perspektivering kom sjæl-

1) H. Popitz, H.P. Bahrtdt, E. Jüres og H. Kesting: Das Gesellschaftsbild des Arbeiters, Tübingen, 1957.

2) Kritikken må eksempelvis også gælde Vilhelm Borg, der på baggrund af en gennemgang af bl.a. Popitz m.fl.'s undersøgelse konkluderer, at resultaterne "modbeviser alle teorier og ideologier om, at arbejderklassen er ved at blive opløst, og at det borgerlige samfund er på vej til at blive et klasseløst samfund, hvor alle er medlem af middelklassen, og at arbejderne er ved at blive "integreret" i det kapitalistiske samfund. Det fremgår entydigt, at arbejderne betragter samfundet som opspaltet i et "Oben" og et "Unten", i "them" og "us" i dem som har magten, og dem som er magtesløse. Denne opspaltning i samfundet fremtræder som værende fastlagt og uovervindelig." (V. Borg: Industriarbejde og arbejderbevidsthed, Røde Hane, København, 1971, p. 48). - Jvf. også diskussionen hos Frank Deppe: Das Bewusstsein der Arbeiter, Pahl-Rugenstein Verlag, Köln, 1971, pp. 11-71.

3) Robert Michels: Political Parties, Free Press, New York, 1962. (Oprindeligt udgivet 1911).

4) Jvf. f.eks. Lauritzen og Rasmussen: Derfor svigter LO, Sorte Fane, København, 1970.

dent på tale.

Sådan var tendensen omkring 1970. Men man kan naturligvis ikke stille sig tilfreds med en fordømmende beskrivelse af historiske forhold. Inden for en historisk-materialistisk teoritradition skabte den såkaldte "kapitallogiske skoles" arbejder et grundlag for at løse op for problemet, idet man søgte et materielt begreb for den fagforeningsmæssige "reformisme" - men man blev måske også stående her: indtil nu har teoriudkastene været udpræget historieløst konciperede, hvilket Redaktionskollektiv Gewerkschaftens (RG's) arbejder f.eks. også illustrerer.¹⁾ - RG understreger kraftigt udgangspunktet: fagforeninger er fremvokset af de konfliktfyldte forhold i den samfundsmæssige produktions- og reproduktionsproces og af klassemodsætningerne i deres historiske udviklingsforløb. Omend denne konstatering kan synes indlysende og banal, så er den dog vigtig, idet den viser hen til den grundliggende erkendelse, at som atomiseret varesælger kan lønarbejderen ikke tage konkurrencen med varekøberne op. Arbejderne er indbyrdes påtvunget et latent konkurrenceforhold al den stund, der ligger nødvendigheden i at opretholde livet og fastholde arbejdsevnen i salgbar stand. Kun gennem en organisatorisk sammenslutning af lønarbejderne får disse mulighed for at tage interessesammenstødene med kapitalen mere effektivt op, idet arbejdernes primære magtbase ligger i deres kvantitative styrke, der potenseres gennem den - principielle - indbyrdes konkurrenceeliminering i fagforeningsinstitutionen.

Herfra kan de grundliggende arbejdsopgaver også udsondres: fagforeningskampen drejer sig basalt om normering af betingelserne for salg og køb af arbejdskraften, hvilket er ækvivalent med en kamp mod sænkningen af lønnen under arbejdskraftens reproduktionsomkostninger. Set i dette perspektiv drejer det sig altså om samfundsmæssige eksistensbetingelser for lønmodtagernes optræden som arbejdskraftsælgere. Fagforeningernes magtposition i denne konfrontation er imidlertid delvis bestemt gennem de konkrete betingelser for kapitalakkumulation. I krisesituationer (med stor arbejdsløshed etc.) vil kapitalens forsøg på kompensering for de gennemsnitlig forringede forretningsmuligheder forstærke trykket på fagforeningerne.

1) Dette gælder dog ikke de allerseneste arbejder herfra (se "Kapitalistische Krise, Arbeitslosigkeit und Krise der Gewerkschaftspolitik in der Bundesrepublik", pp. 3-224 i Probleme des Klassenkampfes 19/20/21, Berlin, 1975), der derfor må relativere denne kritik.

(Profitforbedringen søges bl.a. virkeliggjort gennem lønsænkningssaktioner og krav om stigninger i arbejdsydelsen). Via de statslig initierede forsøg på at "sikre arbejdspladserne", "genskabe konkurrenceevnen", "genskabe erhvervslivets tillid til fremtiden" etc. må fagforeningerne i et vist omfang se sig underkastet kapitalens lovmæssigheder på den måde, at valoriseringsvanskelighedernes overvindelse delvis må accepteres som forudsætning for genskabelse af den fulde beskæftigelse osv. under de samfundsmæssigt givne forhold. - En konjunktuel forståelse må da indgå som fundamental forståelseshorisont, når man skal udsige noget om baggrunden for fagbevægelsens faktiske ageren i forskellige (beskæftigelses)situationer. Hos Ole Marquardt¹⁾ ligger der en sådan intention. Den indløses imidlertid på en utilfredsstillende måde. Marquardt bestemmer fagforeningerne ved at fastholde arbejderbevidstheden som feticheret "overflade"-bevidsthed: alt arbejde fremtræder som betalt, hvorfor "socialpartnerne" (lønarbejdere og kapitalister) anerkender hinanden som legitime parter i striden om fordeling af produktionsresultatet. Fagforeningerne gøres derfor til "socialpartnerbevidsthedens" organisationer. - Problemerne hos Marquardt er mange,²⁾ men mest afgørende er her bortamputeringen af fordelings(bevidstheds)forholdenes sammenhæng med produktionsforholdene. Herved afskæres muligheden for at begrunde fagforeningsinstitutionen som hvilende på nødvendigheden af arbejdernes permanente lønkamp. Lønkampen er netop eksistensbetingelsen for lønarbejdernes handlen og tænken (som lønarbejdere) under kapitalismen. Her har RG's analyser en rimelig tilgangsform, omend deres noget historie-løst udkastede ansats tenderer til at indføre fagforeningsorganiseringen uden fundament i arbejdernes subjektive erfaringer på baggrund af konjunktuelle udviklinger og følgevirkninger.

Endvidere må man som et udgangspunkt fastslå, at lige så lidt arbejderklassen er nogen homogen størrelse (-kapitalen selv differentierer i.h.t. alle de forskellige funktioner: manuelt - åndeligt arbejde, kvalificeret - kvalificeret, produktivt - uproduktivt arbejde osv. -) lige så lidt er fagforeningerne organisatorisk homogene. Der finder både intra- og intersektoral konkurrence sted,

1) Ole Marquardt: Konjunkturforløb og klassebevidsthed, Den jyske historiker 1, Historieteoretisk tidsskrift, Århus, 1974.

2) En kritisk gennemgang af de i Marquardts bog benyttede begreber, argumentationskæderne og politiske implikationer findes i Finn Dam Rasmussens "Anmeldelse af Ole Marquardt: Konjunkturforløb og Klassebevidsthed", pp. 102-121 i BIDRAG nr. 1, Odense, 1975.

hvilket i den danske arbejderbevægelses historie mest tydeligt er kommet til udtryk i "gnidningerne" mellem faglærte og ufaglærte (metalforbundet og specialarbejderforbundet). Dette kan betragtes som fagforeningsinterne monopoldannelsesforsøg ved salget af arbejdskraften. - Fastlæggelsen af salgsbetingelserne for arbejdskraften må ske gennem indgåelse af aftaler med arbejdsgivernes sammenslutninger, og "kontrakt-dueligheden" fra fagforeningernes side er basis for "integrationen" i (løn)systemet, dvs. herigennem er fagforeningerne bestemt som arbejdernes interessevaretagelsesorgan i samfundet, hvilket med statens øgede betydning også implicerer en stigende statslig rettet interesseorientering og ageren. Dermed er signaleret betydningen af den statslige instans' eksistens og virke.

Omend staten som sikrer af privatejendommen (over for alle tre rene kildebesiddergrupper) er historisk forudsætning for kapitalistisk økonomi,¹⁾ er staten dog ikke at sætte sig et "instrument i kapitalistklassens hænder", en "ideel total kapitalist" eller lignende neo-marxistiske statsfastlæggelser; tværtimod sker der via interessesammenstødene under statsligt regi retslige normeringer for kapitalens profitforfølgelse ved anvendelse af den menneskelige arbejdskraft, og staten kan altså som en instans, der står uden for kapital kredsløbet, tvinges til at gribe ind via økonomisk-politiske kampe. Anerkendelse af arbejderne organisationer på den ene side og arbejderne tilkæmpede ligeberettigelse m.h.t. juridisk-politiske rettigheder på den anden, er nok grundlaget for integrationster (i og med konstateringen af kapital-lønarbejde-forholdets retslige regulering), men disse forhold ændrer dog intet substantielt ved de samfundsmæssige grundforhold, kapitalrelationen som historisk given samkvemsform. Statslige styringsindgreb, der nok søger at modificere antagonismen, ophæver lige så lidt denne strukturerende samfundsrelation.

Sammenfattende kan altså fastholdes: fagforeningsorganisationen er sat af kapitalforholdet på den måde, at lønarbejderorganisationen sker på basis af og dermed "affirmerende" det kapitalistiske samfunds reproduktionslogik. De samfundskonkrete betingelser for og selve den fagforeningsmæssige ageren kan der imidlertid ikke si-

1) Om denne statsbestemmelse og en simultan afvisning af kapitallogiske statsudlednings/-afledningsforsøg, se Peter Bundesen, Finn Dam Rasmussen og Henning Jørgensen: "Kritik af Dieter Lämples statsformsbestemmelse", i Kurasje nr. 11, pp. 86-99, København, 1975.

ges noget alment om - her undgår man ikke den konkrete historiske oparbejdning.

II

Hvilke samfundsreale forhold er da taget som udgangspunkt for Wechselmanns behandling af det danske LO? - Svaret herpå er ikke ligetil; W. søger vel nærmest et svargrundlag i del III i bogen ("socialdemokratismen"), medens del I og II (LO-analysen) er styret af "problemstillingen" omkring afstanden mellem fagforeningsledelse og medlemsmasse. Her forstås "problemstillingen" ikke som samfundsrealt givet og dermed som et udgangspunkt for teoretisk reflektion, men "problemstillingen" hos W. er et a priori opstillet problemkompleks, der i det "tænkte" problem inkluderer en "tænkt" løsning.

Dette bliver delvis klart under begrundelsen for opdelingen af bogen:

del I: annonceres til at være en "historisk-filosofisk diskussion af bureaukratisering" (p. III). Dette skulle tjene det formål at nå til en "operationel ramme for analysen af LO i Danmark". Hvad denne "operationelle ramme" skulle udgøres af, og hvad den skulle anvendes til, erfarer man intet om. Dog angives en kritik af R. Michels' kritikere at ville lede til en "referenceramme for den empiriske undersøgelse" (p. IV).

Hvilken videnskabsopfattelse W. som "kritisk kritiker" vil lægge til grund for arbejdet ekspliciteres ikke - men fremgangsmåden eller -måderne afslører helt utvetydigt et brutt indendørs og mellem forskellige videnskabsteoretiske traditioner (jvf. nedenfor).

del II: omhandler selve "den empiriske undersøgelse" (hvor W. med "empiri" forstår rå data). W. vil se på historiske data, der skulle a) sandsynliggøre "udvandingen af LO's målsætning" (p. IV) og b) kunne begrunde en faktisk magtcentralisering i LO's top. Endvidere skal overenskomstsituationen i 1956 og 1963 tages op for yderligere at give belæg for LO-ledelsens afgrundsdybe distance til medlemsskaren, og disse betragtninger føres videre ved diskussion af interne forhold i LO.

del III: er en såkaldt "aktualisering", hvor W. først vil referere vesttyske bidrag til en fagforeningsteori for

derefter at drøfte begrebet "socialdemokratismen".

Indledningsvis forsikredes man om, at der går "en rød tråd gennem hele besvarelsen - det er spørgsmålet om, hvad magt er" (p. V). W. søger dog ikke et svar på spørgsmålet; han går ud fra Lord Actons postulat om "magtens" effekter: al magt ødelægger (omend udgangspunktet er implicit). Hele "besvarelsen" kommer til at blive båret oppe af termer som "egeninteresse", "personlig vilje", "tvang", "undertrykkelse", "herskere", "løgneri", "manipulation" osv.

Hvilken relevans kan en sådan analyse nu have? - W. har svaret i formålet med bogen, som skulle være "at søge og finde informationer frem og stille dem til rådighed for de befolkningslag, som har dem behov i deres kamp for at befri sig selv" (p. IV). - W. har lønarbejderklassen i tankerne - men det bliver langt snarere helt andre samfundsgrupper, som eventuelt kan bruge bogen som "kampvåben"! Det afslører "informationsfremlæggelsen"; lad os derfor se på indholdet i bogen.

W. starter uden videre ud fra Webers bureaukratimodel med at give Webers begrebslige differentiering mellem magt og herredømme en verbal karakteristik. Via beskrivelse af Webers tre legitime herredømmetyper (karismatisk, traditionelt og legalt herredømme), når W. til "det rationelle bureaukrati", der tilskrives en eksistensnødvendighed p.g.a. behovet for at organisere den "udenfor menneskene stående magt" (p. 9), (der dog ikke konkretiseres nærmere).¹⁾ - Man får dernæst at vide, at bureaukratiet er den adækvate organisationsform under kapitalismen. Hvorfor? Jo, fordi bureaukratiet "er matematisering og kvantificering. Det er akkuratessens, beregnelighedens etc. virkelighed" (p. 19). Denne endog forkortede beskrivelse af sider af bureaukratiets funktionsmåde, er der vel ingen, der vil tage for en forklaring. Nærmest horribel bliver argumentationen - eller manglen på samme - når bureaukratiet derefter gøres til "en kapitalistisk samfundsformations effektive forsøg på at bestå" (p. 20). Skulle man tage W. alvorligt - hvad denne "anmeldelse" er et forsøg på at sige, at man ikke skal -, var det bedste den socialistiske arbejdende teoretiker kunne gøre i sit forsøg på at skaffe "informationer" til lønarbejderklassen at kaste Marx i papirkurven

1) Det nærmeste man kommer en bestemmelse er anvendelsen af Sartres begreber om "gruppen" og "serien", og senere nogen snak om "fremmedgørelsesproblematikken" (p. 17).

og i stedet læse Weber,¹⁾ og herudfra handle mod kapitalismens "beståelsesgrundlag".

W. forlader imidlertid bureaukratidiskussionen lige så pludseligt, som han tog fat på den. I stedet starter han et kapitel II, der hedder "Kritik" (man aner heller ikke efter læsning af hvad!) med at fastslå, at der under kapitalismen sker en "spaltning af det enkelte individ" (p. 23), hvilket skulle nødvendiggøre staten. Det står dog i modsætning til hans senere udsagn om, at staten "er et moment i et hvilket som helst klassesdelt samfunds reproduktionsproces" (p. 25). Og som sådan skulle staten være "et træk ved den herskende klasse" (ibid.). Staten var altså ikke en "borgerlig stat", men klassestat slet og ret - omend det var kapitalismens spaltning af individerne, der nødvendiggjorde staten -, og her forfalder W. til en plat instrumentalistisk statsopfattelse, der er lige så forfejlet som udbredt (jvf. også STAMOKAP-teoriene og i mere embryonal form i korporativismeteorier).²⁾ - W. vil dog herefter gribe tilbage til eksistensgrundlaget for staten: "Staten har som sit grundlag en vis (?) mangel (!) på bevidsthed (sic!!!) på rationalitet og på organisation i det borgerlige samfund, som udgør dens forudsætning og basis" (p. 27). Citatet unddrager sig simpelthen sammenhængende modargumentation. Den fremførte tågesnak om "mangel på bevidsthed" føres imidlertid konsekvent igennem, også over for bureaukratiet: dette er nu "den fremtrædelsesform, som staten behøver til skabelsen af forestillingen om dens rationalitet" (p. 28).

W.'s "selvplageri" afbrydes midlertidigt af et referat af R. Michel's oligarkilov, hvor det bl.a. konkluderes, at med en organisationsudvikling sker der en "bourgoisering af arbejderklassen"

-
- 1) Hvilket ud fra W's tidligere subjektivistiske overaccentuering omkring Webers erkendelsesinteresse måtte forblive uforståelig; man fik nemlig at vide, at Weber "stillede sig eksplicit på det fremtrængende industriborgerskabs parti og betragtede hele sin videnskabelige produktion som et våben i hænderne på denne borgerklasse" (p. 3).
- 2) I samme forbindelse kan følgende citat stilles til skue og beundring: "Den rationalitet, som man kan tale om i forbindelse med statens regulering af det samfundsmæssige liv, er (i vor tid) senkapitalismens behov for regulerende indgreb og støtte til en produktionsmåde, som behøver støtte og regulering, fordi den er ramt af den frie konkurrences tænkning gennem udviklingen af monopolkapitalen, der modsvares af en over nationerne stående superstat. (Hvilket i sin tendens er det samme som at sige; den korporative stat i det korporative samfund)". (p. 24).

(p. 51). Med udgangspunkt i dette referat vil W. med Henry Valen¹⁾ diskutere: 1) om oligarkiloven holder for en empirisk test, 2) under hvilke betingelser, den gælder, og 3) om oligarki er forenelig med demokratiske principper.²⁾ W. vil herefter gå over til analyse af bureaukratiet i LO ud fra nogle "hypoteser" hentet fra J.J. Linz's beskrivelse af elementer i oligarkimodellen,³⁾ hvorved man skulle få "muligheden for at udvikle en analyse som bringer sammenhæng mellem hypoteserne indbyrdes, og som gør det muligt, at vi anvender dem på at specialfald (en case), hvorved der skal kunne ske en efterprøvn-ning af empirisk karakter" (p. 68). Dette empirisk-analytiske test-arbejde indskrænkes dog betydeligt, idet W. senere kun "illustrerer" hypoteserne. "Illustrationerne" hentes fra forhold omkring Forret-ningsudvalgets (FU's) status i LO.

En metodisk forbemærkning hos W. til den empiriske analyse kan der være grund til at bide mærke i. Han skriver nemlig, at "Med tilstrækkelig skæv selektion af materiale, eller med tilstrækkelig skæv fortolkning heraf vil det være muligt at "bevise alt" (p. 91. Med denne bevidsthed ville man forvente, at W. gik "redeligt" i gang med (test)arbejdet, hvilket man dog ikke behøver at læse ret mange af bogens afsnit for at blive overbevist om, slet ikke er tilfældet. En sådan redeligheds-intention ligger ikke bag, tværtimod: det frem-dragne materiale (og hvilket!) tjener alene som illustration til W.'s forrædertese, som underlag for en (moralsk) fordømmelse af LO's le-delse. Her søger W. ikke mindst at anvende arkivstudier til at byg-ge sin tese på. Argumentationen bygges så op omkring påstanden, at der i LO's ledelsestrin fra generalforsamling/kongres over repræ-sentantskab til FU sker en forøgelse af den i forvejen uovervindeli-ge afstand til medlemsmassen. Dette skal en "organisationsstrukturel analyse" af FU også bevise: love (gældende fra 1949 til 67) granskes⁴⁾

1) H. Valen: "Om oligarkiets jernlov i nyere samfunnsforskning", Sam-tiden 5, 1966, pp. 282-300.

2) Det er det ikke hos Michels, hvis studie på baggrund af det rous-seauske udgangspunkt m.h.t. demokratiforståelse med efterfølgende repræsentationsanalyse logisk set er uholdbar: organisation gøres pr. definition lig oligarki.

3) J.J. Linz: "Robert Michels", Int. Encl. of Soc. Sc., vol. 10, 1968, p. 268 f.

4) En eksemplificering: af § 18 i 1949-lovene (= §34 i 58- og 63-lo-vene) fremgår de enkelte medlemsorganisationers pligt til at beta-le administrationsbidrag til LO. W. konstaterer derefter, at stig-ningstakten for disse har været "flere gange større" end den almin-

samt hvorledes ændringer af disse er kommet i stand via nedsatte lovudvalgs arbejde. Interessen er fikseret på, hvilke personer, der foreslår medlemmer, hvilke der bliver valgt og hvilke kommissorier lovudvalgene får. Det er "naturligvis" FU, der primært foreslår delegerede til udvalgene, og det er også disse, som bliver valgt. M.h.t. kommissorier afslører det tætte samarbejde mellem lovudvalg og FU, at der også her er tale om grumme "manipulationer". Intern korrespondance skal eksempelvis illustrere, hvorledes denne manipulative arbejds måde er.

FU's interne lovudvalg har en udførende kraft i "kontoret", der faktisk skulle afgøre om indsendte ændringsforslag skal "afvises" eller "omredigeres". En kvantitativ betragtning over udfaldet af lovændringsafstemninger viser igen FU's centrale stilling. Videre trækkes Michel's tanker om målforskydning ind, idet der bl.a. hentes belæg herfor i interne "papirlapper" fra Eiler Jensen! Sådanne "papirlapper" tages faktisk af W. som indtægt for, at afstanden mellem ledernes og massernes interesser er vokset betydeligt!

Metodisk må fremgangsmåden også fremprovokere indvendinger; f.eks. også når W. vil analysere forholdet, relationen mellem "ledere og ledede" i konfliktsituationer (1956 og 1963) og finder her, at dette forhold kan undersøges alene ud fra "de ledendes adfærd". Denne adfærdsfocusering påstås også at kunne bevise, at der sker en forøgelse af afstanden mellem ledelsens og medlemmernes interesser (der dog intetsteds ekspliciteres). Det er specifikt FU's handle måde "for og bag kulisserne" som giver W. "indsigter"/fordømmelsesholdninger (- jvf. f.eks. bedømmelsen af FU's anbefalelse af det i 1956 fremsatte mæglingforslag: "Overfor medlemmerne i D.S.F. var det løgnet i tusindfold suggererende gengivelse, der skulle erstatte sandheden" (p. 138). Selv indlæg på FU-møder skulle afsløre "bedre end mange beviser" (11), at der hersker ekstremt divergerende opfattelser mellem medlemmerne og ledelsen.

Lederskabets aflønning, rekruttering m.m. søges nærmere undersøgt, og ikke så få "gammelkendte" indsigter ridses op. Endvidere bliver LO's programmatik - der i W's terminologi er blevet til LO's "ideologi" - analyseret i den hensigt at "levere juridisk og politisk

(Noten forts.)

delige løn- og prisudvikling. Dette kunne der gives flere sandsynlige årsager til. W. har nærmest kun een: "Forklaring på dette fænomen skal søges bl.a. i de professionelles løn" (p. 101, note 1).

illustration til de hypoteser i R. Michels jernhårde oligarkilov" (p. 204). - W's analyse af "tordenskjolds soldater" skulle i.h.t. ham selv give den endelige baggrund for følgende konklusion:

"Vi viste, hvorledes også den eksplicitte ideologi-formulering og udformning var ledelsens monopol, således, at den enkeltes tankefrihed og evne til at stille sig kritisk til den politiske praksis, som han er undergivet, undermineres af en ledelse, der har andre interesser end han" (p. 225).

Med fastslåen af disse dæmoniske tilstande, er undersøgelsen af LO, der i alt væsentligt bygger på et fem år gammelt speciale, tilendebragt. W. vil derefter gå over til "aktualiseringen", hvor "den socialdemokratiske fagforening" og dens handlemåde skal analyseres.

Hvor bogen indtil da har ladet arkivmateriale "fundere" udsagn og fordømmelser, så kastes al empiri pludseligt overbord, idet W. søger at referere RG's bidrag til en fagforeningsteori. Hvad der burde have været et udgangspunkt for en fagforeningsanalyse, skal nu (fem år for sent) bibringe arbejderklassen en indsigt i, at fagforeningsinstitutionen er nødvendiggjort af et funktionelt behov for overvindelse af indbyrdes konkurrence og atomistiske kampformer.

De vesttyske analyseresultater betragter W. som "de politisk/videnskabeligt adekvate" (p. 240) - ja, endog som "den korrekte videreførelse (sic!) af den analyse, jeg selv har forelagt" (p. 241) -, og at de følgelig ikke nødvendiggør fortrydelse af den anvendte metode eller tilbagekaldelse af tidligere konklusioner. Hvorledes W. i ramme alvor kan forlige disse kontrære videnskabsteoretiske opfattelser, metodologiske spilleregler/objektbindinger osv. må stå som en gåde. Det er faktisk brud på brud, vi præsenteres for. Intet har været mere centralt for de vesttyske fagforeningsbidrag end at vinde et materialistisk udgangspunkt for analysen af fagforeningernes forhold og funktion (at sikre arbejdskraftens værdi), hvorfra man sættes i stand til at opridse de samfundsreale forhold, der både sætter grænser for fagforenings"bureaukratiets" handlerum og samtidig implicerer visse handlemåder. W. tillader sig endog den uhørte frækhed først at konkludere med RG's forskningsbidrag, at "Man kan altså ikke bestemme modsigelser mellem arbejder og et historisk dannet fagforeningsapparat simpelt med organisationssociologiske (bureaukratiske) eller moralske (klasseforræderi) argumenter" (p. 237), og dernæst betragte dette som en "korrekt videreførelse" af hans analyse. Hele LO-analysen var jo båret oppe af en forrædertese m.h.t.

fagforeningsapparatets og ledernes varetagelse af medlemmernes interesser. Herved havnede W. uundgåeligt i en organisatorisk og end- og personel opløsning af problemet. Når klassekampens (og "socialdemokratismens") udvikling nærmest interpreteres som værende resultat af fagforeningsbureaukratiets selvstændiggørelse fra medlemsbasis, har man helt elimineret muligheden for at fundere analysen i det erklærede materialistiske udgangspunkt, den metodisk forsvarlige gripen an ved det konkret-historiske udviklingsstade for forholdet mellem kapital og lønarbejde. W.'s anklage mod LO for forræderi over for arbejderklassens interesser reduceres således til en (primitiv) historisk analogislutning (i stil med: "fagforeningerne har forrådt arbejderklassen lige siden Septemberforliget" etc.).

III

Ikke fordømmelser, men teoretisk dechiffreringskraft over for historisk-konkrete udviklinger, må være ledetråd for videnskabelige anstrengelser, og her er en almen fagforeningsteori nødvendig, men de historisk-specifikke samfundsbetingelser samtidig ikke-negligerbare. Det har krisetendenserne her i 1974/75 også tydeligt demonstreret; krisen må forstås på baggrund af dens historiske forudsætninger: ikke mindst opnåelsen af "den fulde beskæftigelse" i begyndelsen af 60'erne, hvorved grundlaget for en "succesrig" fagbevægelsespolitik var lagt, og med socialdemokratiske regeringsdannelser måtte indvundne positioner søges befæstet ved arbejdsmarkeds- og socialpolitiske foranstaltninger. I den efterfølgende prosperitetsperiode kunne fagbevægelsen mere og mere påtage sig en karakter af ydre-statslig agent eller bærer af den statslige økonomiske politik. Først afløsningen af den socialdemokratiske regering i 1968 med VKR-regeringen satte igen nogen distance mellem regeringspolitik og fagforeningspolitik, men eftersom fagforeningernes forhandlingsfundament, den fulde beskæftigelse, var nogenlunde sikret indtil slutningen af VKR-perioden, gik fagbevægelsen kun verbalt og ikke reelt over til en oppositionel position over for den økonomiske politik. Med begyndende krise begynder fagbevægelsens hidtidige magtbasis imidlertid at smuldre, og det må da undersøges, hvorledes fagbevægelsesledelsen så reagerer. Indkomstpolitiske "styrings"-forsøg er uundgåelige, og disse går fundamentalt imod medlemsinteresserne. - Fagbevægelsen synes således med indkomstpolitikens indførelse at blive sat i et dilemma: sanktionerer fagbevægelsen forsøget på den-

ne form for statslig regulering af lønindkomsterne, må presset fra medlemsskaren efterhånden forventes at blive meget betydelig, eftersom den indkomspolitiske kooperations resultater er en relativ forværring af de lønarbejdendes eksistensvilkår. Omvendt er et afslag til at deltage i de økonomisk-politiske beslutningsprocesser en udfordring til åben konflikt med staten, thi den statslige indkomstpolitik's "succes" er i høj grad afhængig af en positiv indstilling fra fagbevægelsens side. Fagforeningerne er altså tvunget til at indkalkulere de samfundsøkonomiske og beskæftigelsesmæssige virkninger af en eventuel kooperations-uvillighed, og det må derfor være en opgave for historisk-empiriske studier at klargøre, hvilken af de to hoveddeterminanter for fagforeningernes praksis (kapitalvaloriseringsbetingelser hhv. medlemsinteresser), der i forskellig beslutningssituationer har været mest virksom. Den pol, der har den største "tiltrækningskraft", vil forenklet udtrykt give fagforeningspolitikken et konfliktorisk respektiv et kooperativt indhold.¹⁾

Noget betydelende tryk fra medlemsskaren over for fagforeningerne kan man dog ikke foreløbig konstatere (på trods af reallønsnedgange, betydelig arbejdsløshedsstyrke etc.) - snarere privatiserings- og individualiseringstendenser over for krisens virkninger, hvilket også det udbyggede sociale sikringssystem kan siges at give materielle betingelser for. Udstødelse fra arbejdsmarkedet er ikke længere ensbetydende med næsten håbløs materiel forringelse af levevilkårene (og bevidsthedsmæssig konsekvens: klasse modsætningerne synes ikke uforsonlige). - Reaktionen på krisens virkninger kan have alvorlige følger for det fagforeningsmæssige aktionspotentiale, både i direkte forstand i konfrontationen med arbejdsgiverne, og indirekte, idet de arbejdsløshedsramte nemt interpreterer deres erfaringer i lyset af et statsligt "sikrings"-standpunkt i stedet for som aftvunget af kapital-lønarbejde-forholdet.

Nødvendigheden af at lade undersøgelser af fagforeninger (og "interesseorganisationer" i det hele taget) tage udgangspunkt i problemstillinger omkring strukturelt betingede interessekonflikters

1) I dette perspektiv er ikke mindst Bergmann/Jakobi og Müller-Jentschs grundige analyse af kooperativ og konfliktpræget fagforeningspolitik i Vesttyskland frugtbar. (J. Bergmann/O. Jacobi/W. Müller-Jentsch: Gewerkschaften in der Bundesrepublik - Gewerkschaftliche Lohnpolitik zwischen Mitgliederinteressen und ökonomischen Systemzwängen, Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt a.M. 1975).

transformation eller oversættelse i organisationsindgrænset beslutningstagen og adfærd skulle således være tilstrækkeligt pointeret. Herved kan studiet af fagforeninger, deres eksistensgrundlag og funktionsudøvelse, støttes i et samfundsperspektiv, som er nødvendigt, såfremt man hverken skal blive stående ved en blot organisationsteoretisk betragtelsesmåde, en betragtelsesmåde, der oftest kapper forbindelsen over til det socialstrukturelle modsætningsforhold, som fagforeningerne er produkt af - eller som W. skal forfalde til forræderiteser. Fagforeningernes "dobbelte" (RG) bestemmelse skal ikke mindst klargøres historisk: både som organisator af modsætningen mellem lønarbejde og kapital og som lønmodtagernes interessepræsentationsorgan i samfundet. Det "samfundsmæssige perspektiv" er imidlertid ikke reducerbart til en ren politøkonomisk synsvinkel, idet de økonomiske grundforhold - begrebslig oversat i den marxske politøkonomiske analyse - uomtvisteligt udgør konstituens for organisationspraksis, men enhver "empirisk" undersøgelse må bygge på indsigten i statens (forandrede) betydning (med udgangspunkt i afklaringen af staten som et kapitaleksternt, samfundsmæssigt system af sociale relationer). Statens tildelte funktioner og de konkrete former for interesseartikulation og konfliktregulering må teoretisk forfølges, for at de samfundskonkret-historiske betingelser, hvorunder organisationerne på arbejdsmarkedet arbejder, kan identificeres. - Bemærkninger i dette afsnit skal altså tages som en advarsel både mod Wechselmanns forkortede analysetilgang og mod kapitalsystematiske abstrakte fagforeningsanalyser, såfremt de forbliver alt for historisk uspecifikke.

Sammenfattende m.h.t. W.'s bog kan siges, at den mangler så at sige de mest basale kvalifikationer. W. kommer kun i de sidste afsnit ind på fagforeningens eksistensgrundlag, men her konfronteres man blot med et ukritisk referat af RG. Selv dette referat skulle dog i tilstrækkeligt omfang have slået benene væk under W's egen analyse, men karakteristisk nok søger W. at syntetisere uforligelige positioner. - Bogen igennem savner man ligeledes ethvert begreb om fagforeningernes grundfunktioner (som udgangspunkt for at kunne bedømme, hvordan funktionerne reelt udfyldes og varetages). Den "konstaterede" adfærd sættes blot over for en implicit funktionsbestemmelse: omvæltningen af det kapitalistiske samfund. På denne måde bliver analytisk impotens uundgåelig. Og i det hele taget fejrer manglen på metodologisk refleksion store triumfer bogen igennem. -

W. forfalder sluttelig til en moraliserende "stor" - fornærmelse i undersøgelsen af LO-interne forhold. Subjektivistiske accentueringer kombineret med overfladisk omgang med Weber, Michels og Marx skal fundere angrebene mod "fagforsteningen" og "klasseforræderiet". Ikke sært, at angrebene forfejles. W.'s "forsinkede lyn" kan vist kun slå ned og gøre skade blandt den del af venstrefløjen, som han selv ønsker at tilhøre, og forlagsmæssig må udgivelsen af W's bog siges at være alt andet end pionerarbejde.

Wechselmanns anklage mod det danske LO for selvstændiggørelse fra medlemsbasis bliver således det samme som at holde dåb over en "realitet" uden at kunne identificere barnet!

Januar 1976